

Сусанна Дембішка,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та
процесу Національного університету
«Львівська політехніка»

УДК 342.97:352 (477)

До питання розуміння адміністративного правопорушення та застосування адміністративного примусу

Безумовно, будь-яка державна діяльність повинна засновуватися на законі. Це стосується будь-якої державної діяльності, і безумовно взаємодії держави з людиною та суспільством в цілому. Не виключенням у даному випадку є державна діяльність, спрямована на подолання адміністративних правопорушень та застосуванням примусу.

Системно підходили до вирішення проблеми вивчення адміністративного правопорушення, механізмів протидії та зробили вагомий внесок вітчизняні вчені: В. Авер'янов, О. Андрійко, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Остапенко, С. Стеценко, В. Шкарупа та ін. Однак у зв'язку з рядом об'єктивних причин наукові висновки достатньою мірою не вплинули на нормотворчість, потребуючи нового осмислення з огляду на їх потенційну ефективність і механізм упровадження в законодавство.

Метою цієї статті є аналіз поняття адміністративного правопорушення, його значення, необхідності та доцільності застосування адміністра-

тивного примусу за вчинення проступку.

За останні часи в Україні суттєво зросла кількість скоєння адміністративних правопорушень. Це пов'язано зі значним колом умов, що сприяють їх скоєнню. Спроби зупинити цю тенденцію розширенням системи адміністративно-юрисдикційних органів, введенням більш жорстких санкцій успіху не мали.

В умовах сучасних динамічних перетворень, обумовлених змінами суспільно-політичної формації та впливом глобалізаційних перетворень, які торкаються як матеріального так і духовного життя соціуму і окремого індивіда, реформування суспільно-політичного ладу, а також зміни соціальних ролей та моделей особистісних взаємовідносин, важливого значення набуває питання правомірної поведінки як основного «стабілізуючого» чинника соціального життя.

Для того, щоб Україна утвердилась на світовій арені як правова демократична держава, з високим рівнем економічного розвитку, вона повинна спочатку забезпечити такий

правовий порядок, який би привів до виконання суб'єктами права діючих законів у всіх сферах життєдіяльності. Не піддається сумніву, що в умовах побудови правової держави всі державні установи, посадові та приватні особи повинні виконувати приписи та норми законодавчих актів, оскільки неодноразово порушуючи законодавчі норми, вони тим самим віддаляють стабільність та демократію в державі [1, с. 111].

Законність передбачає такий стан взаємовідносин між органами державної влади і населенням, за якого їх поведінка будується на основі виконання вимог законів та інших законодавчих і підзаконних актів. У будь-якому суспільстві навіть найдосконаліший закон живе тільки тоді, коли виконується, впливає на свідомість, поведінку та відносини людей. Законність відображає урегульованість суспільних відносин та стан ставлення суспільства до права в цілому, тому її рівень і є головним критерієм оцінки правового життя країни [2, с. 178].

Особі на сьогодні в Україні надаються й гарантуються достатні можливості для вільного вибору моделі поведінки у її стосунках із державою. У випадках недотримання нею загальнообов'язкових правил поведінки, тобто виникнення протиріч між колективною волею, інтересами держави і волею окремих осіб, які ставлять перед собою протиправну мету, і яку вони задовольняють або бажають задовольнити протиправним шляхом, держава отримує реальну можливість легально примусити особу виконати правові приписи задля забезпечення правопорядку, законності, належного розвитку суспільства. Адміністративний примус за цих умов виступає як «метод розв'язання таких протиріч». Він, з одного боку, є невід'ємною складовою здійснення державної влади, її методом, а в підсумку – основною ознакою держави в цілому. З іншого – він не є самоціллю, а наслідком певної поведінки різних соціальних суб'єктів, поведінки, яка відхиляється від вимог правових норм,

становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються, охороняються і застосовуються з метою усунення («зняття») такої поведінки [3, с. 108].

Адміністративний примус у цілому здійснює завдання охорони, розвитку і зміцнення нормальних управлінських відносин, викорінення правопорушень, усунення їх наслідків, які можуть завдати шкоди суспільним або державним інтересам. Він є правовим засобом захисту суспільних відносин від протиправних дій, відновлення правомірного стану, забезпечення можливості практичної охорони громадського порядку, а також покарання винних осіб, які скоїли адміністративні проступки. Адміністративний примус – це система засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку і законності. Примусові засоби адміністративного характеру застосовують органи державної виконавчої влади з метою припинення протиправних дій, притягнення до відповідальності правопорушників. В одних випадках правопорядок забезпечують шляхом використання заходів запобігання правопорушенням, у інших – припинення правопорушень або покарання за вчинені правопорушення [4, с. 89–90].

Вивчення правопорушень та інших правових явищ, які з ними пов'язані, належить до найважливіших завдань будь-якої правової галузі. Не є винятком щодо цього й адміністративне право. Правопорушення – суспільно-небезпечне

або шкідливе неправомірне (протиправне) винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, яке тягне юридичну відповідальність [5, с. 454].

З точки зору філософії правопорушення: «це суспільно небезпечна або шкідлива соціальна дія, яка спрямована на знищення основ цивілізованого життя, яке порушує норми, які

зафіксовані правовими кодексами держави [6, с. 20].

Правопорушення, як впливає з терміна, є порушенням права, акт, що суперечить праву, його нормам, закону. Вчинити правопорушення – означає порушити право. Кожне окреме правопорушення, як явище реальної дійсності завжди конкретне і має риси, що дозволяють розмежувати кримінальні правопорушення (злочини), адміністративні правопорушення, порушення цивільного, трудового законодавства тощо [7, с. 239].

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КпАП).

Згідно зі ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням визнається дія чи бездіяльність, тобто за кожним адміністративним проступком стоїть мотив його вчинення. Мотив може взагалі не усвідомлюватись особистістю: наприклад, вчинив автоматично, не знаю, чому так вчинив тощо. У такому випадку особливо близьким є поняття установки, стереотипних дій. «Установка – це не усвідомлюваний особистістю стан готовності до діяльності, за допомогою якої може бути задоволена та або інша потреба» [8, с. 124].

Адміністративне правопорушення характеризується сукупністю певних притаманних йому ознак. Ці загальні ознаки знаходять своє відображення у відповідних статтях КУпАП. Загалом, діяння може бути визнане як адміністративний делікт, за наявності в ньому чотирьох ознак: 1. суспільної шкідливості; 2. протиправності; 3. винності; 4. адміністративної караності.

За загальним правилом прийнято розрізняти наступні види ознак складів адміністративного правопорушення: - загальні (притаманні всім складам, наприклад, вина); - родові (властиві групі складів правопорушення);

- конкретні (характеризують окремо кожен склад правопорушення) [9, с. 219].

Як зазначає Ю. Вовк, саме в Основах законодавства Союзу РСР та союзних республік про адміністративні правопорушення 1980 р. та Кодексу про адміністративні правопорушення 1984 р. вперше в радянському та українському законодавстві наводилося визначення адміністративного правопорушення (проступку), яким визнавалася протиправна, винна (навмисна або необережна) дія (бездіяльність), що посягає на державний або громадський порядок, соціалістичну власність, права і свободи громадян або встановлений порядок управління, за яку законодавством передбачалася адміністративна відповідальність [10, с. 122].

Однією з кваліфікуючих вимог адміністративного правопорушення є те, що ця дія або бездіяльність посягає на встановлений законом державний або громадський порядок, права і свободи громадян, власність, на встановлений порядок управління в тій чи іншій галузі. Захист цих прав гарантується нормами чинної Конституції України і деталізується нормами адміністративного права [11, с. 163].

Для того, щоб виникли правовідносини відповідальності, одних фактичних підстав недостатньо, оскільки необхідні ще й правові підстави, якими є конкретні юридичні факти (юридичні підстави), тобто наявність в діях особи складу адміністративного проступку.

Якщо поняття «правопорушення» (проступок) офіційно визначено в адміністративному законодавстві України, то визначення його юридичного складу існує лише в теорії права. Ці два поняття близькі за своїм змістом, але не тотожні. Термін «правопорушення» містить у собі як елементи складу, так і ознаки, які не мають значення для вирішення питання про можливість притягнення [12, с. 83] до юридичної відповідальності.

Вчинене правопорушення має бути припинено негайно, оскільки загрожує особистій і майновій безпеці громадян, зачіпає інтереси всього суспільства. Тому ефект адміністративного примусу значною мірою полягає в тому, що він повинен застосовуватися негайно, з метою, зокрема попередити або припинити протиправну поведінку. Процесуальний порядок його застосування відрізняється оперативністю, відносною простотою і економічністю [13, с. 3].

На нашу думку, реальні правопорушення становлять безпосередню загрозу суспільним відносинам, що охороняються, завдають їм шкоди. Їх захист вимагає негайного застосування адміністративних заходів з метою припинення діянь, що порушують правові приписи. Застосування примусу зумовлене необхідністю швидкого та ефективного припинення протиправної поведінки та недопущення настання її шкідливих наслідків.

В. К. Колпаков констатує спільність поглядів науковців у визнанні негативного характеру всіх правопорушень. Він підкреслює, що негативна оцінка не може полягати в чомусь іншому, крім шкоди і суспільної небезпеки, а суспільна небезпека правопорушень (злочинів і адміністративних проступків) полягає саме в тому, що вони завдають шкоди правопорядку, громадським і особистим інтересам. Шкідливі наслідки мають як кримінальні, так і адміністративні правопорушення. Нешкідливих або байдужих для держави, суспільства, громадян правопорушень немає. Усі вони тільки суспільно небезпечні, а відрізняються лише ступенем завданої шкоди, тобто ступенем шкодо чинності, й саме тому різні за ступенем суспільної небезпеки [14, с. 117].

Ю. Оборотов, поділяючи всі правопорушення на суспільно-небезпечні та суспільно шкідливі, саме до останніх пропонує віднести адміністративні проступки [15, с. 108].

І. Бородін вважає адміністративне правопорушення є суспільно небезпечним, при цьому зазначає, що су-

спільна небезпека адміністративного проступку є «соціальною ознакою», і робить уточнення, що в теорії адміністративного права ця точка зору не є загальноновизнаною. Вчений через етимологічний аналіз слів «суспільство», «небезпека», «шкода» намагається встановити реальні ознаки, які вказують на обсяг та зміст адміністративного правопорушення. З цієї позиції, як зазначає І. Бородін, будь-які правопорушення, які негативно впливають на порядок суспільних відносин, або спричиняють шкоду суспільному інтересу, є шкідливими. Усі правопорушення суспільно небезпечні, а відрізняються лише ступенем завданої шкоди, тобто ступенем «шкодочинності», й саме тому різні за ступенем суспільної небезпеки [16, с. 91].

Суспільно небезпечними вважає адміністративні правопорушення С. Стеценко і зазначає, що суспільна небезпека притаманна всім правопорушенням, однак вона може бути більшою у злочинів і меншою – у адміністративних правопорушень [17, с. 228].

Д. Бахрах вважає, адміністративне правопорушення антисуспільним діянням [18, с. 32], його підтримують автори навчального посібника адміністративного права у схемах [19, с. 72].

Таким чином, поняття «адміністративне правопорушення» втратило ознаки одного з інститутів адміністрації і стало сприйматись як синонім поняття «проступок» (делікт)». Саме словосполучення «адміністративне правопорушення» стало виконувати роль основного терміна при визначенні діянь, що порушують встановлені заборони, а як додатковий або уточнюючий використовується термін «проступок (делікт)».

На думку О. Літошенко, за уставленим правилом теорії права, термін «правопорушення» ширший, ніж проступок, який нарівні із злочином, є різновидом правопорушення, крім того, адміністративне правопорушення – це порушення будь-якої адміністративно-правової норми, незалежно

від того, чи передбачена за це відповідальність [20, с. 96].

В. Юсупов наводить нам певне джерело адміністративних проступків: «На ці прояви впливають реальні потреби функціонування окремих органів та повсякденне, насичене протиріччями, життя людей. Інтереси окремих суб'єктів адміністративних правопорушень не завжди співпадають, що в окремих випадках призводить до вчинення адміністративного правопорушення [21, с. 87].

Ми погоджуємось, що мета запобігання вчиненню нових правопорушень з боку як правопорушника, так і його оточення досягається головним чином завдяки настрашці, яка утримує нестійких осіб від учинення адміністративних проступків. Правильно також те, що завдання попередження правопорушень деякі стягнення розв'язують не тільки своїм виховним впливом, а й позбавленням правопорушника можливості знову порушити закон, тому треба розрізняти заходи, що мають тільки виправно-виховний вплив (наприклад, попередження, штраф), і заходи, що поряд із виправно-виховним впливом створюють умови, які виключають можливість вчинення нових правопорушень (позбавлення права) [22, с. 196].

Отже, держава є гарантом виконання норм права. Вона різними способами та методами стимулює правомірну поведінку й негативно реагує на акт скоєння правопорушень. Така негативна реакція досить часто знаходить прояв у юридичній відповідальності, яка є незалежною від волі правопорушника і має державно-примусовий характер [23, с. 61].

Оскільки відносини адміністративного правопорушення є суспільно-шкідливими, і держава зацікавлена в їх викоріненні, досягти цього можна тільки двома шляхами: або нейтралізацією одного із суб'єктів таких відносин (правопорушника), або усунення юридичних фактів, що полягають в основі виникнення цих відносин. Усі інші правовідносини, підставою виникнення яких є адміністративне право-

порушення, у своєму змісті мають передбачати вплив саме на особу – суб'єкта адміністративного правопорушення та її волю, як ключові елементи відносин адміністративного правопорушення [24, с. 154].

Таким чином, примус справді має місце там, де уповноважений суб'єкт своїми діями долає волю іншого суб'єкта, підкоряти її вимогам закону. Тобто, необхідною умовою для визначення певного заходу примусовим є наявність певної протидії, опору з боку того суб'єкта, до якого примус застосовують [25, с. 241].

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших з усіх видів правопорушень. І хоча суспільна шкідливість кожного окремого адміністративного правопорушення є незначною, але сумарна їх кількість становить загрозу для держави і суспільства, прав і свобод громадян, що підкреслює необхідність адекватного реагування на такі протиправні прояви з боку держави.

Виявлення правопорушень, вчасне та виважене накладення адміністративних стягнень на правопорушників, усунення причин та умов, які сприяють вчиненню проступків, забезпечення невідворотності покарання нормами адміністративної відповідальності виступають ефективним засобом запобігання та профілактики більш суспільно небезпечних правопорушень [26, с. 83].

Отже, боротьба зі злочинністю та правопорушеннями і подальше зміцнення законності й правопорядку і сьогодні залишаються в нашій державі найактуальнішими проблемами.

Успішна реалізація функцій держави й ефективне вирішення завдань, що стоять перед сучасним суспільством, передбачають чітку та злагоджену роботу всього державного апарату, підвищення вимог, що ставляться перед апаратом управлінської діяльності, організації боротьби зі злочинністю та профілактиці правопорушень, що є надійною запорукою як

забезпечення законності та правопорядку в державі, так і загального успіху її прогресивного демократичного соціально-економічного й культурно-політичного розвитку [27, с. 59].

Сучасний стан боротьби з адміністративними правопорушеннями безумовно потребує відповідного реагування держави на такі протиправні діяння – застосування адміністративного примусу до порушників. Адміні-

стративні правопорушення (проступки) не становлять суспільної небезпеки; це суспільно шкідливі, антигромадські явища. Отже, особи та представники держави несуть відповідальність на підставі адміністративного правопорушення, тобто порушень норм адміністративного права. Засобами забезпечення належного правопорядку в державі є правосвідомість громадян та примус.

Список використаних джерел

1. Пилипенко К. М. Соціальне значення правомірної поведінки в формуванні сутності правопорядку / К. М. Пилипенко // Актуальні проблеми юридичної науки «Десяті осінні юридичні читання»: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 18-19 листопада 2011 року). У 4-х част. – Частина перша. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, – 2011. – С. 111–114.
2. Загуменна Ю. О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія / Юлія Олександрівна Загуменна; за заг.ред. д-ра юрид.наук, проф. О. М. Бандурки. – Х.: Ніка Нова, 2012. – 264 с.
3. Коломонець Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: Монографія / Т. О. Коломонець; За заг. ред. В. К. Шкарупи. – Запоріжжя: Поліграф, 2004. – 404 с.
4. Ведула Л. Ю. Сутність адміністративного примусу / Л. Ю. Ведула, В. М. Гаращук // Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративної діяльності: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 10 грудня 2010 року). – Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – С. 89–92.
5. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебное пособие / О. Ф. Скакун. – Х.: Консум. – 2000. – 704 с.
6. Философский энциклопедический словарь / Под ред. С. С. Аверинцева. – М.: Советская энциклопедия. – 1989. – 815 с.
7. Колтаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. – 2-ге вид., допов. / В. К. Колтаков. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 752 с.
8. Загальна психологія: підручник / [С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко та ін.]; за загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. – [2-е вид., переробл. і доп.]. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 704 с.
9. Кириленко Є. В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії / Є. В. Кириленко // Порівняльно-аналітичне право. 2013. – № 3–1. – С. 219–222.
10. Вовк Ю. Проблеми кодифікації адміністративного законодавства України: історичний досвід / Ю. Вовк // Право України. – 2003. – № 12. – С. 120–122.
11. Пукліч Т. Й. Проблеми адміністративної відповідальності в умовах розбудови правової держави в Україні / Т. Й. Пукліч // Молодь у юридичній науці: Збірник тез Міжнародної наукової конференції молодих учених «П'ять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2006 року). – У 5-ти частинах: Частина друга: «Конституційне право. Адміністративне право та процес. Фінансове право. Міжнародне право. Порівняльне правознавство». – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. – С. 162–165.

12. *Адміністративне право України: Навчальний посібник* / За заг. ред. Г. О. Коломoeць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
13. *Дубровский Д. С.* Меры административного пресечения, ограничивающие свободу личности: монография / Д. С. Дубровский. – 2-е изд. перераб. и доп., – М.: РАП; Волтерс Клувер, 2010. – 144 с.
14. *Матіос А. В.* Адміністративна відповідальність посадових осіб / А. В. Матіос. – К.: Знання, 2007. – 223 с.
15. *Оборотов Ю. М.* Теорія держави і права (прагматичний курс) : Екзаменаційний довідник / Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2005. – 184 с.
16. *Бородін І. Л.* Адміністративно-юрисдикційний процес: Монографія / І. Л. Бородін. – К.: Алерта, 2007. – 184 с.
17. *Стеценко С. Г.* Адміністративне право України: Навч. посібник / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.
18. *Бахрах Д. Н.* Административная ответственность: Учебн. пособие / Д. Н. Бахрах. – М.: Юриспруденция, 1999. – 112 с.
19. *Адміністративне право України в схемах. Загальна частина: Навч. посібник* / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, В. М. Гаращук та ін. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2005. – 128 с.
20. *Літошенко О. С.* Шляхи вдосконалення правового регулювання інституту адміністративної відповідальності в Україні / О. С. Літошенко // Часопис Київського інституту права. – 2005. – № 2. – С. 93–100.
21. *Юсупов В. А.* Теория административного права / В. А. Юсупов. – М.: Юр.лит. – 1985. – 160 с.
22. *Колпаков В. К.* Адміністративне право України: Підручник В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
23. *Зима О. Т.* Щодо впровадження у справах про притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб / О. Т. Зима // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сімферополь, 7–8 грудня 2006 року). – У 2-х ч. – Ч. 2. – Сімферополь, 2006. – С. 60–63.
24. *Лук'янець Д. М.* Про структуру адміністративно-деліктних відносин / Д. М. Лук'янець // Правова держава. Вип. 15. – К., 2004. – С. 149–156.
25. *Антологія української юридичної думки: в 6 т. –Т. 5: Поліцейське та адміністративне право* / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2003. – 600 с.
26. *Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб.* / Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
27. *Фролова О. Г.* До проблеми удосконалення організаційно-правових засад управління в ОВС / О. Г. Фролова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2013. – №1 (52). – С. 58–64.

Дембіцька С. Л. До питання розуміння адміністративного правопорушення та застосування адміністративного примусу

Розглянуто поняття адміністративного правопорушення. Здійснено характеристику ознак адміністративного правопорушення. Проаналізовано необхідність застосування органами влади адміністративного примусу за вчинення адміністративних правопорушень.

Ключові слова: правопорушення, адміністративне правопорушення, адміністративний проступок, адміністративний примус.

Дембицкая С. Л. К вопросу понимания административного правонарушения и применения административного принуждения

Рассмотрено понятие административного правонарушения. Осуществлена характеристика административного правонарушения. Проанализирована необходимость применения органами власти административного принуждения за совершение административных правонарушений.

Ключевые слова: правонарушение, административное правонарушение, административный проступок, административное принуждение.

Dembitska S. To the question of understanding of administrative crime and application of administrative compulsion

The concept of administrative crime is considered. Description of signs of administrative crime is carried out. The necessity of application of power of administrative compulsion organs is analysed for the feasance of administrative crimes.

Key words: offence, administrative crime, administrative misconduct, administrative compulsion.